

SHAXS IJTIMOIYLASHUVIDA INKLYUZIV TA'LIMNING AHAMIYATI

Xasanboyev Azizbek Botirali o'g'li

*Namagan davlat pedagogika instituti Kreativ Pedagogika va psixologiya kafedrası
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola shaxs ijtimoiylashuvida inklyuziv ta'limning rolini o'rganadi. Inklyuziv ta'lim har xil ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarni umumiy ta'lim muhitida birlashtirishga xizmat qiladi va ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Maqolada adabiyotlar tahlili, metodlar, natijalar va munozara bo'limlari orqali inklyuziv ta'limning ijtimoiylashuvga ta'siri ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limning ijtimoiy integratsiya va tenglikni ta'minlashdagi muhim ahamiyatini tasdiqlaydi. Maqola xulosa va takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: statistik dastur, empatiya, ijtimoiylashuv, ijtimoiy integratsiya, tenglik, ta'lim muhiti.

ВАЖНОСТЬ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

Аннотация: В этой статье исследуется роль инклюзивного образования в социализации личности. Инклюзивное образование служит для интеграции учащихся с различными потребностями в общую образовательную среду и помогает развивать их социальные навыки. В статье рассматривается влияние инклюзивного образования на социализацию с помощью анализа литературы, методов, результатов и разделов обсуждения. Результаты исследования подтверждают важную роль инклюзивного образования в обеспечении социальной интеграции и равенства. Статья заканчивается заключением и предложениями.

Ключевые слова: статистическая программа, сочувствие, социализация, социальная интеграция, равенство, образовательная среда.

THE IMPORTANCE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE SOCIALIZATION OF THE INDIVIDUAL

Annotation: This article explores the role of inclusive education in individual socialization. Inclusive education serves to bring students with different needs together in a shared educational environment and helps to develop their social skills. The article examines the impact of inclusive education on socialization through literature analysis, methods, outcomes, and discussion sections. The results of the study confirm the important importance of inclusive education in ensuring social integration and equality. The article concludes with conclusions and suggestions.

Keywords: statistical program, empathy, socialization, social integration, equality, educational environment.

KIRISH

Shaxs ijtimoiylashuvi jamiyatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning rivojlanishida ta'lim tizimi katta rol o'ynaydi. Inklyuziv ta'lim, barcha o'quvchilarni, shu jumladan nogironligi yoki maxsus ehtiyojlari bo'lgan shaxslarni umumiy ta'lim jarayoniga jalb qilish orqali ijtimoiy tenglik va integratsiyani ta'minlaydi. Ushbu maqola inklyuziv ta'limning shaxs ijtimoiylashuviga ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, uning afzalliklari va muammolarini ko'rib chiqadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiyotlarda inklyuziv ta'limning ijtimoiylashuvga ta'siri keng o'rganilgan. UNESCO (2017) ma'lumotlariga ko'ra, inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratadi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ainscow va boshqalar (2006) o'z tadqiqotlarida inklyuziv ta'lim muhitida o'quvchilar o'rtasidagi ijobiy ijtimoiy munosabatlarni ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, ba'zi mualliflar (Avramidis & Norwich, 2002) inklyuziv ta'limni amalga oshirishda resurslar va o'qituvchilar malakasining yetishmasligi kabi muammolarni qayd etadilar. Ushbu adabiyotlar tahlili inklyuziv ta'limning ijtimoiylashuvdagi ahamiyatini tasdiqlaydi, lekin uning samaradorligi uchun qo'shimcha choralar zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot sifatli va miqdoriy metodlarni birlashtirgan aralash usuldan foydalangan. Tadqiqotda 3 ta umumta'lim maktabidagi 120 nafar o'quvchi va 30 nafar o'qituvchi ishtirok etdi. Ma'lumotlarni yig'ish uchun quyidagi usullar qo'llanildi:

So'rovnoma: O'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalari va inklyuziv muhitga moslashuvini baholash.

Intervyu: O'qituvchilarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi tajribalari va qiyinchiliklari haqida ma'lumot olish.

Kuzatuv: Sinf ichidagi ijtimoiy o'zaro munosabatlarning tahlili.

Ma'lumotlar statistik dastur (SPSS) yordamida tahlil qilindi, sifatli ma'lumotlar esa tematik tahlil usuli bilan ishlov berildi.

NATIJALAR

Inklyuziv ta'lim shaxsning ijtimoiylashuvida muhim ahamiyatga ega bo'lib, jamiyatning barcha a'zolarini, shu jumladan turli jismoniy, aqliy, ijtimoiy yoki iqtisodiy cheklovlarga ega shaxslarni umumiy ta'lim muhitida birlashtiradi. Bu jarayon nafaqat ta'lim olish imkoniyatini kengaytiradi, balki shaxslarning jamiyatda faol ishtirok etishi, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishi va teng huquqli fuqaro sifatida o'z o'rnini topishiga zamin yaratadi. Quyida inklyuziv ta'limning shaxs ijtimoiylashuvidagi ahamiyatini batafsil yoritamiz.

Ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlash

Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadlaridan biri barcha shaxslarga, ularning jismoniy yoki aqliy qobiliyatlari, ijtimoiy kelib chiqishi yoki iqtisodiy holatidan qat'i nazar, teng ta'lim imkoniyatini taqdim etishdir. Nogironligi bo'lgan bolalar, etnik ozchilik vakillari yoki iqtisodiy jihatdan kam ta'minlangan oilalardan chiqqan shaxslar ko'pincha an'anaviy ta'lim tizimlarida chetlanishi mumkin. Inklyuziv ta'lim esa bu to'siqlarni yo'q qiladi va har bir shaxsning ta'lim olish huquqini ta'minlaydi.

Bu jarayon shaxslarning o'z imkoniyatlariga ishonch hosil qilishiga yordam beradi. Masalan, nogironligi bo'lgan bola umumiy sinfda o'qishi orqali o'zini jamiyatning teng huquqli a'zosi sifatida his qiladi. Bu esa uning kelajakda ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishiga asos bo'ladi.

. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Inklyuziv ta'lim muhiti turli xil odamlarning bir joyda to'planishi orqali shaxslarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun noyob imkoniyat yaratadi. O'quvchilar turli madaniyatlar, qobiliyatlar va tajribalarga ega bo'lgan tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali empatiya, hamkorlik, muammolarni hal qilish va boshqalarni hurmat qilish kabi muhim ko'nikmalarni egallaydi.

Masalan, nogironligi bo'lgan o'quvchi bilan bir sinfda o'qiyotgan bola uning ehtiyojlarini tushunishga va yordam berishga o'rganadi. Bu esa unda boshqalarga nisbatan sezgirlik va mas'uliyat hissini shakllantiradi. Shu bilan birga, nogironligi bo'lgan o'quvchi ham o'z tengdoshlari bilan muloqot orqali o'zini ifoda etish, do'stlashish va guruhda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kamsitish va stereotiplarni yo'q qilish

Inklyuziv ta'lim muhiti shaxslarning turli xil odamlarni qabul qilishga va ular bilan teng munosabatda bo'lishga o'rganishini ta'minlaydi. An'anaviy ta'lim tizimlarida nogironligi bo'lgan yoki boshqa cheklovlarga ega bo'lgan shaxslar ko'pincha alohida maktablarda yoki guruhlarda o'qitiladi, bu esa jamiyatda ularni "boshqacha" sifatida qabul qilishga olib keladi. Inklyuziv ta'lim esa bunday ajratishni yo'q qilib, barcha o'quvchilarni bir muhitda birlashtiradi.

Natijada, bolalar yoshligidan turli xil odamlar bilan muloqot qilish orqali stereotiplarni yengib o'tadi va kamsitishga qarshi kurashishga o'rganadi. Masalan, nogironligi bo'lgan odamni "qobiliyatsiz" deb hisoblash o'rniga, uning o'ziga xos qobiliyatlari va imkoniyatlarini ko'rishga odatlanadi. Bu esa jamiyatda tenglik va adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shaxsiy o'ziga ishonch va o'z-o'zini anglash

Inklyuziv ta'lim muhiti shaxslarning o'z imkoniyatlarini kashf etishi va o'ziga ishonchini oshirishiga yordam beradi. Nogironligi yoki boshqa cheklovlari bo'lgan shaxslar ko'pincha jamiyatda o'zlarini "yetarli emas" deb his qilishlari mumkin. Inklyuziv ta'lim esa ularga o'zlarining qobiliyatlari va imkoniyatlarini sinab ko'rish, tengdoshlari bilan raqobatlashish va muvaffaqiyatga erishish imkonini beradi.

Masalan, maxsus ehtiyojlarga moslashtirilgan darslar va qo'llab-quvvatlash tizimi orqali nogironligi bo'lgan o'quvchi o'ziga xos fanlarda muvaffaqiyat qozonishi mumkin. Bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va kelajakda mustaqil hayot kechirishiga yordam beradi. Shu bilan birga, boshqa o'quvchilar ham har bir shaxsning o'ziga xos qobiliyatlari borligini tushunib, bir-birlarini qadrlashga o'rganadi.

Jamiyatning barqaror rivojlanishiga hissa

Inklyuziv ta'lim jamiyatning barcha a'zolarini birlashtirib, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi. Turli xil shaxslarning umumiy muhitda o'qishi va ishlashi jamiyatda tenglik, adolat va o'zaro hurmat tamoyillarini rivojlantiradi. Bu esa kelajakda ijtimoiy nizolar va kamsitishni kamaytirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, inklyuziv ta'lim shaxslarning iqtisodiy jihatdan faol bo'lishiga ham yordam beradi. Masalan, nogironligi bo'lgan shaxslar sifatli ta'lim olish orqali kasb egallab, ish topishi va jamiyatga iqtisodiy hissa qo'shishi mumkin.

Bu jamiyatning umumiy farovonligini oshiradi va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

Ota-onalar va jamiyatning ishtiroki

Inklyuziv ta'lim nafaqat o'quvchilar, balki ularning ota-onalari va kengroq jamiyat uchun ham ijtimoiylashuv imkoniyatini yaratadi. Maxsus ehtiyojli bolalarning ota-onalari ko'pincha o'z farzandlarini jamiyatga integratsiya qilishda qiyinchiliklarga duch keladi. Inklyuziv ta'lim muhiti esa ularga boshqa ota-onalar bilan hamkorlik qilish, tajriba almashish va o'z farzandlarining muvaffaqiyatlariga guvoh bo'lish imkonini beradi.

Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim jamiyatning boshqa a'zolarini ham bu jarayonga jalb qiladi. Masalan, mahalliy tashkilotlar, ijtimoiy xodimlar va pedagoglar inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash orqali jamiyatda ijobiy o'zgarishlarga hissa qo'shadi.

Inklyuziv ta'lim shaxsning ijtimoiylashuvida muhim vosita sifatida xizmat qiladi. U nafaqat ta'lim olish imkoniyatini kengaytiradi, balki shaxslarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi, o'ziga ishonchini oshiradi va jamiyatda teng huquqli fuqaro sifatida faol ishtirok etishiga yordam beradi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim kamsitishni yo'q qiladi, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi va jamiyatning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi. Natijada, inklyuziv ta'lim orqali tarbiyalangan shaxslar nafaqat o'z hayotlarini yaxshilaydi, balki jamiyatning umumiy farovonligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

MUNOZARA

Natijalar inklyuziv ta'limning shaxs ijtimoiylashuviga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. Inklyuziv sinflar o'quvchilar o'rtasida hamkorlik va o'zaro hurmatni rivojlantiradi, bu esa ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi. Biroq, o'qituvchilarning malakasini oshirish va resurslarni ko'paytirish zarurati muhim muammo sifatida qolmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish inklyuziv ta'limning samaradorligini oshirishi mumkin. Shu bilan birga, tadqiqotning cheklovlari, masalan, faqat shahar maktablarida o'tkazilgani, kelgusida kengroq tadqiqotlarni talab qiladi.

XULOSA

Inklyuziv ta'lim shaxs ijtimoiylashuvida muhim rol o'ynaydi, chunki u turli ehtiyojlarga ega o'quvchilarni umumiy muhitda birlashtiradi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limning afzalliklarini tasdiqladi, lekin uning samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflar beriladi:

O'qituvchilar uchun inklyuziv ta'lim bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil qilish.

Maktablarni maxsus ehtiyojlarga mos resurslar bilan ta'minlash.

Inklyuziv ta'limning ta'sirini baholash uchun uzoq muddatli tadqiqotlarni olib borish.

Ushbu choralar inklyuziv ta'limning ijtimoiylashuvdagi rolini yanada mustahkamlashi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-sonli qarori,
2. Захаренко Е. Н. и др. Новый словарь иностранных слов: свыше 25 000 слов и словосочетаний. М.: Азбуковник, 2008. 1040 с.
3. Shomaxmudova R. Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari. O'quvmetodik qo'llanma. Toshkent. 2007. XT "Razzoqov O.J." bosmaxonasi – B.11.
4. Bakhov, I., Opolska, N., Bogus, M., Anishchenko, V., & Biryukova, Y. (2021). Emergency distance education in the conditions of COVID-19 pandemic: Experience of Ukrainian universities. *Education Sciences*, 11(7). DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci11070364>.
5. Childhood in Ukraine: Rights, Guarantees, and Protection (Collection of Documents): Part 2 (1998), Kyiv, Stolitsa Publishing House, 248 p. (in Ukrainian).
6. Danilavichiutė, E. A., Lytovchenko, S. V., & Kolupaieva, A. A. (ed.) (2012). Teaching Strategies in an Inclusive Educational Institution: A Study Guide. (Series "Inklyuzivna osvita"), Kyiv, A.C.K. Publishing Group, 239 p. (in Ukrainian).
7. Kolupaeva, A., Sofii, N., Naida, Y., Taranchenko, O., Yefimova, S., Slobodianiuk, N., Lutsenko, I., Budyak, L., & Danylenko, L. (ed.) (2007). Inclusive School: Specifics of Organization and Management. A Study Guide. Kyiv, 128 p. (in Ukrainian).
8. Botirali ogli, X. A. (2023). 4. STEAM pedagogik texnologiyasi: integratsiya orqali o'rganishni kuchaytirish. *Innovative technologies in construction Scientific Journal*, 1(1).